

**ТАРИХИЙ ХОТИРА – ЎЗЛИКНИ
АНГЛАШ
ВА МИЛЛИЙ-МАЪНАВИЙ
ТАРАҚҚИЁТ
ОМИЛИ**

*Республика илмий-назарий анжумани
материаллари*

**XVI
Бухоро – 2023**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ
ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР
ВАЗИРЛИГИ**

**БУХОРО МУҲАНДИСЛИК-ТЕХНОЛОГИЯ
ИНСТИТУТИ**

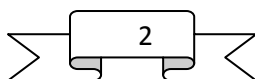
**«ИЖТИМОЙ ФАНЛАР»
кафедраси**

**«ТАРИХИЙ ХОТИРА – ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ВА
МИЛЛИЙ-МАЪНАВИЙ ТАРАҚҚИЁТ ОМИЛИ»**

**мавзусидаги республика илмий-назарий
анжумани материаллари**

XVI

Бухоро – 2023

Алимова М.М.....	46 бет
MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI ILMIY MEROSIDAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI (ABU ALI IBN SINO MISOLIDA)	
Nurova S. N.....	48 бет
ИНСОН КАМОЛОТИ РИВОЖИДА ТАРИХИЙ ТАРАҚҚИЁТ ВА ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ	
Шодиев Ж. Ж.....	50 бет
ИНСОН ЕР ВА КОИНОТНИНГ ЭНГ УЛУФ ҚАДРИЯТИ.	
Каримов Б.Х.....	51 бет
BUXORO BUYUK IPAK YO'LIDAGI SHAHAR.	
Hayitov J.Sh, Gulyamov A.A.....	53 бет
BUYUK SOHIBQIRON AMIR TEMURNING HARBIY JANGOVOR MAHORATI	
Sh. Alimova	56 бет
TARIX FANINI O'QITISHDA AJDODLAR MEROSIDAN FOYDALANISH AHAMIYATI	
Oripova M. Q.....	57 бет
ИНСОН КАМОЛОТИ РИВОЖИДА ТАРИХИЙ ТАРАҚҚИЁТ ВА ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ	
Шодиев Ж. Ж.....	59 бет
МИРЗО СОМИЙНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИГА ОИД	
Каландарова Ф. А.....	60 бет
Рудакий қарашларида инсоний фазилят.	
А.А.Азимов.....	62 бет
КУЧЛИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯНИНГ МУҲИМ ЙЎНАЛИШЛАРИ	
Л.С.Султанова.....	64 бет
ВКЛАД АКАДЕМИКА МУСАЕВА ДЖ.А. В РАЗВИТИЕ НАУКИ.	
Исаева Р.А.....	65 бет
KIMYO TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALA- RNING ROLI	
Karimova Z.....	67 бет
KIMYO FANINI O'RGANISH JARAYONIDA TALABALAR MA'NAVIYATINI SHAKLLAN- TIRISH MASALALARI	
Jo'raeva L.....	69 бет
IBN SINO IJODI-MA'NAVIYAT SARCHASHMASI SIFATIDA	
Nurova S. N.....	71 бет
“ТАРИХИ САЛОТИНИ МАНФИТИЯ” МИРЗО СОМИЙНИНГ СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА	
Каландарова Ф. А.....	73 бет
ТИББИЁТ ВА ИЖТИМОЙ РИВОЖЛАНИШ	
Умурова Н.....	75 бет
Tarix darslarida o'zbek davlatchiligi tarixini o'rgatish: muammo va yechimlar	
Haydarov Y. H, Abdullayeva M.....	77 бет
Хайрия инсоний фазилят.	
А.А.Азимов.....	80 бет
ABDURAUUF FITRAT - MA'RIFATPARVAR ADIB	
Oripova M. Q.....	82 бет
KUCHLI DAVLATDAN-KUCHLI FUQAROLIK JAMIYATI SARI	
Adizova N.....	84 бет
ABU ALI IBN SINONING ANTROPOLOGIK VA GNOSEOLOGIK QARASHLARI	
Nurova S.N.....	86 бет
О РЕПРЕССИЯХ 1920-30 ГОДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ.	
М.М.Алимова.....	87 бет
ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ СИФАТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ	
Бобокулова М. Ф.....	89 бет

ТАРИХИЙ ХОТИРА – ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ВА МИЛЛИЙ-МАЪНАВИЙ ТАРАҚҚИЁТ ОМИЛИ

иқтидорли болалар ва қобилиятли ёшларни аниқлаш ва қўллаб-қувватлаш, минтақавий меҳнат бозорларининг малакали кадрларга бўлган талабларини қондириш ва замонавий узлуксиз таълим тизимини шакллантириш каби вазифалар белгиланган”¹.

Таълим инсон тараққиётининг энг муҳим омили сифатида иқтисодий, сиёсий, ижтимоий ва гуманитар муаммолар бутун мажмуасини ҳал этишга катта таъсир кўрсатиши исботланган. Улар қаторида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

- ҳар бир мамлакатда ҳозирги давр учун муносиб аҳоли турмуш даражаси ва турмуш сифатини таъминлаш;
- иш билан самарали бандликни таъминлаш;
- барқарор ривожланишни таъминлаш;
- ижтимоий тенгсизлик даражасини пасайтириш;
- фуқаролик жамияти таркибини мустаҳкамлаш;
- инсон ҳуқуқларига риоя этиш ва уларни самарали амалга ошириш;
- шахснинг имкониятларини тўла ва ҳар тарафлама амалга ошириш учун шарт-шароитларни яратиш.

Ўзбекистонда таълимга жамиятни ислоҳ этиш ва янгилаш сиёсатини амалга оширишнинг ҳал қилувчи бўғини сифатида алоҳида эътибор қаратилади. Таълим мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантириш, мамлакатни жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашнинг мажбурий шarti деб ҳисобланади.

Бугунги кунда шиддат билан ўзгариб бораётган ҳаёт олдимизга қўяётган бир-бирдан мураккаб ва муҳим масалаларни ҳал қилиш ҳақида ўйлар эканмиз, уларнинг ечими айнан таълим-тарбия билан, ёшларнинг дунёқарашини замонавий билим, юксак маънавият ва маърифат асосида шакллантириш билан боғлиқ жараён дир.

Республикамызда таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар ташаббускор, стратегик фикр юритадиган, билимли ва малакали ёш интеллектуал мулк соҳибларини тарбиялашга алоҳида аҳамият қаратилмоқда. Шу сабабли ҳаммамиз учун замонавий билимларни эгаллаш узлуксиз ҳаётий эҳтиёжимизга айланмоғи керак. Юртимизда келажак эгалари бўлмиш ёшлар, балки бутун жамиятимиз аъзоларининг билими, савиясини ошириш учун аввало замонавий билимлар билан қуроллантиришимиз керак. Шарқ донишмандлари айтганидек, “Энг катта бойлик-бу ақл-заковат ва илм, энг катта мерос-бу яхши тарбия, энг катта қашшоқлик-бу билимсизлик дир!”².

Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги, шахс манфаатларини рўёбга чиқаришнинг шароитларини ва таъсирчан механизмларини яратиш, эскирган тафаккур ва ижтимоий хулқ-атворнинг андозаларини ўзгартириш республикада амалга оширилаётган ислохотларнинг асосий мақсади ва ҳаракатлантирувчи кучидир. Халқнинг бой интеллектуал мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида, замонавий маданият, иқтисодиёт, фан, техника ва технологияларнинг ютуқлари асосида кадрлар тайёрлашнинг мукамал тизимини шакллантириш Ўзбекистон тараққиётининг муҳим шартидир.

Шу сабабли ҳаммамиз учун замонавий билимларни ўзлаштириш, чинакам маърифат ва юксак маданият эгаси бўлиш узлуксиз ҳаётий эҳтиёжимизга айланиши керак.

МИРЗО СОМИЙНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИГА ОИД

**Каландарова Ферангиз Азаматовна
Бухоро давлат университети, Юриспруденция
ва ижтимоий-сиёсий фанлар кафедраси.**

Мирзо Абдулазим Сомий Бўстоний(1838-1907) бухоролик тарихчи, шоир ва хаттот бўлиб, XIX аср охири XX бошида амирлик саройида мирзолик лавозимида фаолият кўрсатган. Умрининг сўнгги йилларини саройдан ташқарида, яъни сарой хизматидан бўшаган ҳолда олиб

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <http://uza.uz>

² Dewey J. How we think. Lexington, MA, US: DC Heath. – 1910.

борган бўлсада, унинг асарлари амирлик ва унинг тарихи, ижтимоий-сиёсий ҳолатини ўрганишда бирламчи манба бўлиб хизмат қилади. Унинг анча йиллар амир Музаффар(1860-1885) ва қисман амир Абдулахад(1885-1910) саройдаги мирзолик фаолияти, унинг ижод намуналарини фактик материалларга бой ва ишончли бўлишига хизмат қилган. Бухоронинг айни шу даврдаги тарихига оид маълумотлар, унинг ижодини беэаб турган бир қанча тарихий асарларнинг асосий мавзуси бўлиб ҳисобланади.

Сомийнинг ижтимоий-сиёсий қарашлари унинг асарлари, шеърлари ва шахсий архивида сақланувчи ҳисоботлари, шунингдек ёзишмаларида ўз аксини топган. Бундан ташқарари у билан замондош бўлган шоирлар ва тарихчилар ўз асарларида Сомийнинг ҳаёти ва ижтимоий-сиёсий қарашларига оид малумотларни ёзиб, унинг шеърлардан мисоллар келтиришган.

Сомий ижодига мансуб бир қанча шеърлар мавжудки, улар нафақат шеърят намунаси, балки тарихни ўрганиш манбаси бўлиб ҳам хизмат қилади. Уларда муаллифнинг давр ижтимоий-сиёсий ҳаётига оид фикрларини баён этилган. Уларда амирлик ва унинг давлат бошқаруви, амалдорлар, сохта диний уламоларнинг фаолиятлари ошқора танқид қилинган.

Сомий ўз шеърларида ижтимоий, маиший, ахлоқий муаммоларни кўтариб, ўз замонасининг нобакорлиги ва адолатсизлигидан қаттиқ ранжиган. Хусусан, нокас кимсаларнинг мулкка, яни давлат бошқарувида бошлиқ қилиб қўйилиши, кимки нимадаки ғолиб бўлса, уни амири лашкар, яъни мамлакатдаги улўғ унвонларни берилганидан, суннат ахлидан эътибор кетиб, номақбул ишлар унинг ўрнини эгаллаганидан норози бўлган. Сўфийлар эса кўз бўямачиликда айбланган. Яъни кундузи зикрда бўлсалар-да, кечқурун ўзларига мос бўлмаган ишлар билан шуғулланишгани, олимларнинг эса ичишга берилиб фатвони пулга сотишлари ҳақида ёзади. Шунингдек, ёшлар ва қариялар, сипоҳийлар ва тижоратчиларни танқид қилиб, алдоқчилик ва ўғрилиқ инсонларнинг одат тусига кирганлигини ёзади ва қуйидаги мисраларни келтиради:

Турфа вазъи нобакори карда пайдо рўзгор
Нокасонро бар сарири мулку сарвар кардаанд

Тийра бахти лозиме фазлу камол афтода аст
Аблаҳонро комрони мулку кишвар кардаанд

Ҳар ки об аз пас хўрд чун барраҳойи сиё
Оби ўро бузургон Равшан чу гавҳар кардаанд

Бар мазох ҳар ки ғолиб шуд харораб бегумон
Соҳиби ақди мамлакат бо амир лашкар кардаанд

Еътибор аз аҳли суннат рафта ҳоло рафзиён
Ошқоро фаҳш-у сабб болойи минбар кардаанд

Юқоридаги мисралардан кўришиб турибдики, Сомий амирликнинг давлат бошқаруви, ҳарбий салоҳияти ва ҳаттоки диний ишларнинг аҳволидан ҳам кўнгли тўлмаган. Мамлакатнинг олдинги куч-қудрати ва файзи ёқолганидан афсусда бўлган.

Сомийнинг ҳаётига оид маълумотлардан маълумки у амир Абдулахад саройида ўн йилча хизмат қилиб, саройдан четлатилади. Бунга сабаб унинг юқоридаги каби шеърларида замона ва унинг салбий аломатлари баён этилганлигидир. Чунки бундай шерълар юқори доира вакиллари қулоғига чалинмай қолмаган.

Шундай экан биз тарихни ўрганиш ва таҳлил қилиш жараёнида, аждодларимизнинг ижод намуналаридан тўри хулоса чиқарган ҳолда фойдаланишимиз муҳим.